

(= *vorwärts, forward*); sovint, amb un paper com el de l'angl. *underneath*: «*onderkant* = le dessous», «*bovenkant*: le dessus», *achterkant* 'part posterior o dorsal d'una cosa', «*overkant* m. autre côté, côté opposé»: *aan de overkant van de gracht* 'a l'altra banda del canal'; en el simple: *beide kanten van de gracht* 'les dues vores del canal (dins la ciutat de Leiden)', *kanttekening* 'nota marginal', etc.

Reforçada així la substància antiga de les dues arrels homònimes KANT- 'roca' i 'caire, cantell', per al problema etimològic ens podem accontentar amb remetre a l'estudi i exposició que vaig fer-ne a fons en el DCEC (CANTO II i III), I, 643-4,¹ i a la nova síntesi i conclusió que li he donat a dalt. Ens induiran també a admetre la idea de la identificació de les dues arrels, en un fons més o menys llunyà, alguns paral·lismes. El fr. *écarrir* (*une pierre*) = cat. *escairar-la* (tots dos de QUADNUM), va amb *carrière* 'pedrera' i per tant amb el cast. *cantera* (de CANTO- 'roca'). El gr. *πέτρα* 'roca' —en contrast amb *λίθος* = ll. *lapis*— va començar per ser la gran peça mineral cantelluda o escairada, *écarrir*, i sembla haver començat com un eolisme de la llengua homèrica (acceptat a la fi en la *χοινή* per influència dels grans tràgics) derivat de la denominació indoeuropea del '4' (èdic *πετρό-* = *τετρα-*, èdic *πλουρες* = àtic *τέτταρες*), ni més ni menys que el fr. *Pierre écarrie* prové de QUADNUM 'cosa de quatre cantells'. Del primitiu *cant* va restar en català alguna supervivència arcaica, en accs. molt especials i en locs. muntanyenques: *cant de roca* o *de serra* 'costat o caire de serrat' a l'Alt Pallars: l'afrontació entre Llessui i Surp «puge tot *cant* de roca», «puge tot *cant* de lomar --- al camí de Sort --- *cant* del rengar de Nebot», a. 1518, en el *Spill de Castellbò* (f° 110v, 121v); *cant* 'caire de serrat', en el Capbreu inèdit de la Vall d'Àsua, de 1645, pp. 6 i ss. (especialment, p. 19); i encara a Pobellà (Flam. 1957) vaig sentir «lo Clot des Peracoutaus és a *kán* d'aqueixos penals»; bearn. ant. *au cant de*: «son au quant deu Gabes», «au quant de la sordere, au cant de la sorde» (a. 1440, *Cart. d'Ossau* B, 229); en el *Consolat, metre en cant* «sans faire sol» 'en lloc humit': «sí lo senyor de la nau farà metre res en *cant*, que es entende en *vert*, tot lo damnatge que sia pagat» (cap. 24, ed. Pardessus, p. 76).

DERIV.: Del pre-literari *cant(o)* deriva directament Benasc *cantidà(r)* «igualar los cantos o lados de una piedra o tabla: tinrem que *cantiar* istes pedres» (Ferraz, p. 37).

Al costat de *cantell* i *cantal* hi ha, encara, *cantil*. Però entre les formes hispàniques que coincideixen en aquesta figura fonètica, hi haurà només en petita part una vella formació en -ILE (paralela però diferent de -ALE de *cantal* i -ELLU de *cantell*). Pot haver-hi part d'això en les formes *cantil* i *alcantil* de la costa atlàntica i meridional portuguesa i castellana, que ja vaig estudiar en el DCEC (s. v. *cantil* I, 641-2), incloent-hi el seu derivat *acantilado* del cast. comú, 'penya-segat'.

També certament hi ha, però, una forma mossàrab que pot ser equivalent de -ALE o -ELLU: en certs llocs pot ser qualsevol dels dos, i en alguns és deci-

didament aquell, amb imela d'una pronúncia arabitzada: així en part almenys del Sud portuguès (notem *alcantil* allí, amb *al-* afegit) i andalusí; i també en algun element toponímic valencià, sobretot el famós *Bencantil* (de vegades *Benalc-*) d'Alacant, gran espadat coster, provinent de PINNA CANTALE. D'altra banda pall. i ribag. *cantill* 'cantell de terra que separa una cresta de l'altra' (*AlcM*, Tremp, P. de Suert), que a la Vall de Boí és *kantil* 'caire o carena d'una serra', 'séc que marca la separació entre els erms i les tarteres', la carena d'un serrat, etc. (1953, 1968, 1971), que han de ser formes pre-catalanes de *cantell* (probablement, o almenys en part, reducció de trifong *-tjejl*, adaptació al català d'una antiga forma amb diftongació *je*).

De *cantal*: *cantalet*, fer ~, val. (*DAG*; Escrig, 1851); el collectiu *cantalar* ja l'hem vist a Morella, supra, i segueix pertot cap al Sud, com a equivalència del que en els Pirineus anomenen 'tartera': a Vallibona i a Tirig (genèric toponímic: el *kantalá del Mas* tal, 1961), Fondegulla (*kantalárz del mató*), Agres, Fageca, Llíber (1963): *la Cova del Cantalar* llegeixo en doc. de 1788, a l'arxiu del Castell de Guadalest. *Cantinal* (Llucena, *AlcM*), deu ser alteració de *cantalar* per dissimilació, etc., i potser no cal pensar en mossarabisme, si bé no ho descarto del tot. A l'Alt Aragó, en canvi, diuen amb aquest valor *kantaléra* (C. d'Ibas a Campfranc, 1966). *Acantalar* 'tirar pedres grans', Àneu (Pol, p. 8). *Cantalo(s)* NL 'vessant ple de cantals' amb el dim. *Cantalo(s)ella* dissim. en *Cantanelles* NL.

Cantera 'pedrassa': «que'l nom de Déu no sie blasfemat notòriament per les gens; si no, ell se tornarà a nosaltres, ab *canteres*, ab pedres, etc.»; «qui vol pendre lo castell ab ballestes, e aquells del castell ab *canteres*», St. Vicent F. (*Serm.* I, 22.3, 66.20); com avui ho sento a Bielsa (1965), i es llegeix repetidament en Joanot Martorell («*canteres* que d'alt del castell tiraven», «alt en la muralla lançaven de grans *canteres* e bombardes», Ag. I, 75, 133). El sentit en canvi és diferent en una zona des del Baix Segre fins cap a Castelló: en les serres de la Ribera que dominen l'Ebre, i en particular de la banda de les Garrigues ho sentia com a 'caire espadat d'una mola o calm penyalosa' (Almatret, Granja d'Escarp, Sarroca, 1935), en part simplement 'carena de serra', cinc amb aquest genèric a Alfés, la de la Mola a la Todolella, i així arribem fins a la Plana (Vila-real, 1961); allà on és la riba tallada que baixa a un riu fondo a Almassora (les *Canteres* del Riu i de la Rambla), i potser d'això ve l'acc. de 'façana' que sembla entendre's en OPou («*canteres* que estan una enfront de altres», darrere *angulus*, p. 8); i clarament, per a un edifici, ja en un doc. de Vic, de 1253: «damus --- totum illud siti, prout est, de pede, illius tui archi, versus orientem usque in *canteram* tui parietis, eodem modo, versus oriente» (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 367). A l'Alt Aragó oscil·lant entre 'serra' (Villanovilla de Tena, Acín, Ansó), 'carena' i 'aiguapartió', que és el que ja significa en un document de Jaca de 1465.² *Canterón* alt-arag. 'serradet', 'serra secundària' o 'turonet' a les